

STIMULAB - FOLKEHELSEINSTITUTTET

Kunnskap endrer ingenting før den tas i bruk

Mange kommuner ønsker å bruke forskning og annen type kunnskap som grunnlag for utvikling av bærekraftige tjenester og utforming av folkehelseiltak. Men kunnskapen som finnes er krevende å finne, vurdere og bruke i beslutninger og praktiske prioriteringer. Stimulab-prosjektet «Kunnskapskraft – beslutningsstøtte til norske kommuner» skal bidra til å gjøre dette enklere.

Kommunene står overfor komplekse utfordringer som krever radikal omstilling. De skal levere likeverdige, forsvarlige og gode helse- og omsorgstjenester, og samtidig prioritere tiltak som gir bedre helse og livskvalitet i befolkningen, i en tid med en aldrende befolkning, knapphet på arbeidskraft og mindre økonomisk handlingsrom. Det krever gode, helhetlige kunnskapsgrunnlag som kan gi støtte til kommunale beslutningstakere når krevende valg skal tas.

– I dag er kunnskapen spredt og ofte vanskelig både å finne og forstå. Det kan også være krevende å vurdere kvaliteten og se kunnskap fra ulike kilder i sammenheng, noe som gjør det vanskelig å bruke forskning og annen type kunnskap systematisk i beslutninger og prioriteringer, sier Maria Bjerk, forsker og leder av laget for kommunestøtte ved FHI.

Løsninger som møter kommunens behov

FHI har over tid jobbet med kunnskap- og beslutningsstøtte til kommunene, spesielt gjennom arbeidet med mini-metodevurderinger, og gjennom målretting av innhold på Helsebiblioteket, som er organisert under FHI.

Gjennom Stimulab-prosjektet skal FHI sammen med KS, som etablerer

Kommunenes samarbeidsarena for forskning, og kommunene Bergen, Sunnfjord og Lillestrøm utforske nye løsninger som gjør det enklere å finne, forstå, vurdere og bruke kunnskap når beslutninger skal tas og prioriteringer gjøres. Prosjektet tar særlig utgangspunkt i behovene til ansatte som utarbeider beslutningsgrunnlag, kommunale ledere og lokalpolitikere.

– Kommunene etterspør kunnskap som er relevant, tilgjengelig og mulig å bruke i den virkeligheten de står i forklarer Mari Molvik, prosjektleder for Stimulab-prosjektet ved FHI.

Flokete aktørlandskap

Det er mange aktører som jobber med overlappende ansvar og mandat for kunnskapsbaserte beslutninger og prioriteringer i kommunal helse- og omsorgssektor og på folkehelsefeltet. Aktørlandskapet er svært uoversiktlig og i flere tilfeller ukjent, både for kommunene og for aktørene selv. Stimulab-prosjektet har derfor som et av sine delmål å skaffe en oversikt over relevante aktører og deres ansvars- og fokusområder.

– En kartlegging av aktørbildet og økt forståelse for hverandres oppgaver vil kunne legge til rette for en mer målrettet og hensiktsmessig innsats basert på kommunenes behov, fortsetter Molvik.

Inspirasjon fra folkehelsekonferanser i Norge og Danmark

Som forarbeid til oppstart for Stimulab-prosjektet i januar 2027 har medarbeidere fra FHI blant annet deltatt på den norske Folkehelsekonferansen og Den Nationale Folkesundhedskonference i Danmark. Deltakelsen ga verdifull innsikt i både aktører på folkehelsefeltet og hvor-

Foto: Helene Arentz-Hansen og Mari Molvik på Den Nationale Folkesundhedskonference 2026, Nyborg, Danmark

dan det jobbes med kunnskapsstøtte til både norske og danske kommuner.

– Begge konferansene åpnet for nye kontakter og samarbeidspartnere som kan bidra inn i utviklingen av Stimulab-prosjektet, avslutter Molvik.

>> Les mer om [Stimulab-prosjektet «Kunnskapskraft – beslutningsstøtte til norske kommuner»](#).

>> Ved spørsmål eller innspill ta kontakt med oss på kommunestotte@fhi.no

Hva er Stimulab?

Stimulab er en offentlig stimuleringsordning for innovasjon og tjenstedesign, og skal støtte og stimulere til brukerorientert eksperimentering og nyskaping i forvaltningen. Digitaliseringsdirektoratet og DOGA står bak ordningen.

Folkehelse er forsvarsevne: Styrker samarbeidet

Ei frisk befolkning er grunnleggjande for totalforsvaret i Noreg. Forsvarets sanitet (FSAN) og Folkehelseinstituttet (FHI) styrkjer no samarbeidet gjennom ein eigen avtale.

Samarbeidet gjeld heile krisespekteret, både i kvardagen og i krise- eller krigsliknande situasjonar. FHI har sentrale roller i den nasjonale CBRN-beredskapen, og samarbeidet skal bidra til å utnytte samla kompetanse og kapasitet betre ved hendingar som kjem av naturlege forhold, uhell eller tilsikta handlingar.

I praksis har partane alt starta dialog om korleis dei kan styrkje beredskapen mot nye biologiske helsetruslar. God infeksjonsovervaking og evne til å fange opp unormale mønster før dei utviklar seg til ei krise er ein viktig del av dette arbeidet. Avtalen skal òg gjere det enklare å kome i kontakt med kvarandre i det daglege, og årlege møte skal identifisere nye samarbeidsområde.

Avtalen vart signert av konstituert direktør Elisabet E. Storvoll i FHI og sjef for Forsvarets sanitet, brigader Petter Iversen, i byrjinga av september.

Les meir om [samarbeidet og arbeidet med å styrkje den nasjonale helseberedskapen](#) på fhi.no.

Foto: Ei frisk befolkning er grunnleggjande for totalforsvaret i Noreg.

EKSPERTKOMMISSJON - THE LANCET

Fedme, psykisk uhelse og KI blant de største helsetruslene mot Norge

En ekspertkommisjon oppnevnt av tidsskriftet The Lancet har vurdert hvilke trusler mot helse som er forventet å få størst betydning globalt fram mot 2100.

Kommisjonens rapport viser at kombinasjonen av høy BMI, usunt kosthold og lite fysisk aktivitet er forventet å bli den største trusselen mot folkehelsen både globalt og i Norge fram mot 2100. Psykisk uhelse, helsetap i alderdommen, røyking, atomkrig og ondsinnet bruk av kunstig intelligens pekes også på som viktige trusler.

Millioner av tapte friske leveår grunnet psykisk uhelse

Psykisk uhelse er anslått å kunne føre til 7,5 millioner påvirkbare DALYK (Disability Adjusted Life Year) i Norge fram mot 2100 og er dermed blant de mest alvorlige truslene mot folkehelsen i Norge.

Dette er første gang det gjøres et forsøk på å sammenlikne den framtidige sykdomsbyrden fra en lang rekke globale trusler mot helse, og analysen er planlagt oppdatert jevnlig.

>> Les hele rapporten [The Lancet Commission on 21st century global threats to health - The Lancet](#) på thelancet.com. Man må registrere seg som bruker, men det er gratis.

Hvordan kan kommuner få bedre innsikt i hva eldre innbyggere mener

En ny veileder, utviklet på oppdrag fra KS, presenterer innbyggerpanel som en praktisk og fleksibel metode for eldre-medvirkning.

Veilederen bygger på erfaringene fra Stavanger kommunes innbyggerpanel for eldre, der deltakerne utarbeidet anbefalinger om hva som skal til for at eldre kan leve gode og selvstendige liv i lokalsamfunnet.

>> Les hele veilederen "[Innbyggerpanel som metode for eldre-medvirkning](#)" på [ks.no](#).

AKTUELT - FOLKEHELSEINSTITUTTET (FHI)

Flere eldre velger vaksiner

Nye tall fra nasjonalt vaksinasjonsregister SYSVAK viser god oppslutning om vaksinene i voksevakinasjonsprogrammet. FHI ser spesielt en økning for influensa- og pneumokokkvaksine.

Flere kommuner har nådd det nasjonale målet

Vaksinasjonsdekningen mot influensa blant personer over 65 år har økt, og flere kommuner har nådd det nasjonale målet. I sesongen 2025–2026 var den nasjonale vaksinasjonsdekningen mot influensa 69 prosent blant personer over 65 år. Det er en økning på tre prosentpoeng sammenlignet med sesongen før.

>> Les mer om [flere eldre velger vaksiner](#) på [fhi.no](#).

FORSKNINGSFUNN - FOLKEHELSEINSTITUTTET (FHI)

Flest selvmord skjer uten kontakt med psykisk helsevern

Over halvparten av dem som døde i selvmord i perioden 2010 til 2021, hadde ikke vært i kontakt med psykisk helsevern eller tverrfaglig spesialisert rusbehandling det siste leveåret. Mange hadde likevel hatt kontakt med fastlegen, arbeidslivet, utdanningsinstitusjoner eller NAV. Det viser en rapport fra FHI.

Forskerne har undersøkt kjennetegn ved personer som døde i selvmord uten å ha vært i kontakt med psykisk helsevern eller tverrfaglig spesialisert rusbehandling (forkortet PHV/TSB) det siste året før dødsfallet. Bakgrunnen er at det finnes mindre kunnskap om denne gruppen enn om personer som har mottatt behandling. Målet var å finne andre samfunnsarenaer der personer kan nås med forebyggende tiltak.

Funnene viser at de fleste selvmord skjer blant personer som ikke har vært i behandling i psykisk helsevern det siste året. Mange befinner seg likevel på arenaer der det kan være mulig å tilby støtte og hjelp. Selvmordsforebygging kan derfor også være viktig på andre arenaer enn i spesialisthelsetjenesten.

>> Les mer om [selvmordsforebygging på flere arenaer](#) på [fhi.no](#).

Høy dødelighet ved alvorlige psykiske lidelser og rusmiddelproblemer

Nye tall fra Helsedirektoratet viser at personer mellom 15-50 år med alvorlige psykiske lidelser har nesten ni ganger høyere dødelighet enn befolkningen ellers. Blant personer som har vært i rusbehandling er den over elleve ganger så høy.

I 2025 var dødeligheten blant personer med alvorlige psykiske lidelser 8,8 ganger høyere enn i befolkningen ellers. I 2019 var den 6,9 ganger høyere. Blant personer som har vært i tverrfaglig spesialisert rusbehandling, var dødeligheten 11,4 ganger høyere enn i befolkningen ellers. I 2019 var den 10,4 ganger høyere.

>> [Overdødelighet hos personer med alvorlige psykiske lidelser](#) - Helsedirektoratet

Mange dødsfall skyldes selvmord, overdoser og ulykker

Tidligere har økningen i dødelighet særlig vært knyttet til selvmord, overdoser og ulykker. Mange av dem som dør av disse årsakene, har vært i kontakt med psykisk helsevern eller tverrfaglig spesialisert rusbehandling i løpet av de siste fem årene.

Les mer om [høy dødelighet ved alvorlige psykiske lidelser og rusmiddelproblemer](#) på [helsedirektoratet.no](#).

FORSKNINGSFUNN - FOLKEHELSEINSTITUTTET (FHI)

Ungdom bruker sosiale medium til å skaffe ulovlege rusmiddel

Nesten éin av tre vidaregåandeelevar i Bergen som har prøvd illegale rusmiddel, oppgir at dei har kjøpt slike stoff gjennom sosiale medium. Det viser ei spørjeundersøking blant meir enn 3 300 elevar.

Totalt oppgav 16 prosent av ungdommane at dei nokon gong hadde prøvd illegale rusmiddel. Om lag 5 prosent av ungdommane oppgav at dei hadde kjøpt illegale rusmiddel gjennom sosiale medium, altså rundt ein tredel av dei som nokon gong hadde prøvd illegale rusmiddel.

Blant dei som hadde kjøpt via sosiale medium, svarte over halvparten at dei hadde kjøpt rusmiddel minst fire gonger.

>> Les mer om [ungdom som bruker sosiale medium til å skaffe ulovlege rusmiddel](#) på [fhi.no](#).

AKTUELT - FOLKEHELSEINSTITUTTET (FHI)

To av tre elevar som har brukt cannabis rapporterer negative konsekvensar

Mange vidaregåandeelevar som har brukt cannabis, oppgir at bruken har hatt negative konsekvensar. Det viser ein studie frå FHI.

Konsekvensane er helsemessige, som psykiske problem, vald og blackout. I tillegg kjem faktorar som skam, dårlegare skuleprestasjonar, likegyldigheit og relasjonsproblem til foreldre, kjærast eller venner.

>> Les mer om [negative konsekvenser av cannabisbruk blant ungdom](#) på [fhi.no](#).

Seksuelle krenkelser på nett er utbredt blant unge

Tall fra nyere undersøkelser viser at 15 prosent av ungdomsskoleelever har mottatt uønskede seksuelle meldinger eller bilder på digitale flater i løpet av de siste 12 månedene.

Det dreier seg i hovedsak om uønskede seksuelle meldinger og bilder, og regnes ikke nødvendigvis som seksuelle overgrep, men kan for mange unge oppleves ubehagelig og krenkende.

>> Les mer om [seksuelle krenkelser på nett er utbredt blant unge](#) på fhi.no.

.....

Nedgang i ungdomskriminalitet de siste 20 årene

De siste 20 årene har andelen ungdom siktet for kriminalitet gått ned – både blant innvandrere, norskfødte med innvandrerbakgrunn og øvrig ungdom.

Bildet er likevel sammensatt. For siden 2015 har vi sett en økning i voldssiktelser blant de yngste. Ser vi de siste 20 årene under ett, er det likevel en markant nedgang i ungdomskriminaliteten:

- Andelen ungdom med én siktelse eller mer har sunket med ni prosentpoeng blant gutter med bakgrunn fra Afrika, Asia, Latin-Amerika og Øst-Europa utenfor EU: Fra 33 prosent til 24 prosent.
- Til sammenligning har andelen sunket med 10 prosentpoeng for gutter med bakgrunn fra Norden, EU, Nord-Amerika og Oseania: fra 26 til 16 prosent.
- Vi har sett en nedgang på ni prosentpoeng for gutter i den øvrige befolkningen: fra 24 til 15 prosent.

>> Les mer om [nedgang i ungdomskriminalitet de siste 20 årene](#) på imdi.no.

.....

Færre barn uten følge til Norge

Kommunene har sagt ja til å ta imot 485 barn som kommer alene som flyktninger til Norge i år. En justert prognose sier at det blir behov for å bosette 367 i løpet av 2026.

De siste prognosene fra Beregningsgruppen for utlendingsforvaltningen (BGU) viser et redusert bosettingsbehov for barn uten følge.

For kommunene som bosetter enslige mindreårige, betyr det at de trolig ikke vil ta imot like mange som planlagt.

>> Les mer om [færre barn uten følge til Norge](#) på imdi.no.

Status for flyktningar som deltek i introduksjonsprogram

Kor mange flyktningar kjem i jobb etter introduksjonsprogrammet? Det er viktig kunnskap for å utvikle både lokale tiltak og nasjonal politikk.

Nasjonalt introduksjonsregister (NIR) gir oversikt over deltaking i introduksjonsprogram, opplæring i norsk og samfunnskunnskap og opplæring på flyktningmottak.

Oppdaterte tal gir grunnlag for betre tiltak

Kommunane skal fortløpande registrere opplysningar i NIR for å sikre at informasjonen er så korrekt og oppdatert som mogleg. Ifølgje regelverket skal dette skje seinast innan to månader.

Formålet er å gi kommunane eit verktøy som gir betre styring-sinformasjon. Gjennom statistikken ser dei egne resultat og kan samanlikne seg med andre. Tala kan gi grunnlag for nye tiltak som fører til at flyktningane får eit betre tilbod, og dermed kan kommunen oppnå betre resultat.

Her finn du ei [oversikt over alle opplysningane kommunen skal registrere i NIR](#) på imdi.no..

Integrering av innvandrere: Et sammensatt bilde

Innvandrere i Norge er en heterogen gruppe. Det er betydelig variasjon i resultater avhengig av blant annet landbakgrunn, botid, utdanningsnivå og generasjon.

Dette kommer frem i en ny rapport fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi).

Økt sysselsetting, men fortsatt utfordringer

Sysselsettingen blant innvandrere går litt opp, til tross for at innvandrerbefolkningen har endret seg mye de siste årene: nå kommer det langt flere flyktninger og færre arbeidsinnvandrere enn før. På den andre siden peker rapporten også på en rekke utfordringer.

Innvandrere er overrepresentert både blant de som begår lovbrudd, og blant ofrene. Overrepresentasjonen varierer imidlertid med blant annet kjønn, alder, levekår, landbakgrunn, utdanningsnivå og type lovbrudd.

>> Les mer om [integrering av innvandrere](#) på imdi.no.

